

ІНКЛЮЗИВНИЙ КОНТЕКСТ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Л. Б. Гнатишин, д. е. н., проф., Львівський національний університет
природокористування, м. Львів, Україна*

*О. С. Прокопишин, к. е. н., доц., Львівський національний університет
природокористування, м. Львів, Україна*

Сьогодні в Україні чітко простежується інтенсивне використання земельних ресурсів та високий рівень господарської освоєності земельних площ. Так, у 2021 році налічувалось 39301 сільськогосподарських підприємств, що мали сільськогосподарські угіддя, з них 26629 – фермерських господарств [2]. Зважаючи на менші розміри землекористування, господарства фермерського типу за кількістю істотно переважають інші форми господарювання на селі. Однак агрохолдинги повсякчас демонструють свою монопольну владу в політиці та на аграрних ринках, що критично для розвитку фермерських господарств. При цьому реальною стає загроза продовольчого самозабезпечення країни, адже індивідуальний сектор, особливо сімейні фермерські господарства, здатні підтримати економіку й населення в умовах фінансової нестабільності чи нових кризових явищ.

Проблема створення повноцінного ринку землі в Україні сьогодні зумовлює багато різних застережень і домислів щодо можливих наслідків цього процесу. Земельна реформа, яка у вітчизняних реаліях набула характеру перманентності, визначена першочерговою у середньостроковому плані пріоритетних дій уряду. Дрібні товаровиробники висловлюють побоювання, що більшість проданих земель може перейти у власність агрохолдингів, тобто автоматично у власність іноземців. Тому, на нашу думку, побудова прийнятної для фермерів моделі ринку землі потребує насамперед з'ясування безкомпромісного питання щодо співвідношення сімейно-фермерського і корпоративно-латифундистського типів господарювання у соціально-економічній структурі вітчизняного аграрного сектору.

Перерозподіл фермерських господарств у бік збільшення кількості великих господарств, які мають ознаки великомасштабного виробництва, суперечить тим тенденціям, які є результатом земельних реформ у країнах Європи. Сприяння розвитку сімейного фермерства, яке фрагментарно демонструє кращі показники ефективності використання земельних угідь та екологічного навантаження на землю (нижчий рівень розораності), сприятиме впорядкуванню галузевої структури та забезпечить екологобезпечне сільськогосподарське землекористування [1]. Узаконення обігу земель сільськогосподарського призначення має стати передумовою розвитку сімейно-фермерської моделі сільського господарювання європейського зразка і гарантом збереження сільських спільнот, захисту довкілля, продовольчого суверенітету.

Водночас, останнім часом спостерігаємо зміну тенденції у формуванні розміру земельного банку агрокорпорацій. Так, бачимо зниження накопичення земельних ресурсів прошарком сільськогосподарських підприємств, які у власності та користуванні мають понад 5000 га земельних угідь. Якщо у 2019 році питома вага площі сільськогосподарських угідь у загальному землекористуванні таких підприємств становила 33,5 %, то у 2021 році – лише 25,3 %. Натомість збільшилась кількість та частка землекористування сільськогосподарських підприємств із групи землекористування від 1000 га до 5000 га земельних угідь – із 4181 одиниць у 2019 році до 4845 одиниць у 2021 році та від 43,5 до 48,8 відсотків у загальному землекористуванні відповідно [2]. У цьому випадку підвищена увага направляється на ефективне ведення бізнес-процесів, особливо вирощування сільськогосподарської продукції. Завдяки поліпшенню та оптимізації виробництва, використанню сучасних технологій, застосуванню агрохімічних добавок – вирощування та реалізація зерна стає ефективнішою, ніж збільшення посівних площ. Саме тому в окремих випадках сьогодні великотоварні сільськогосподарські підприємства роблять акцент не на кількості, а на якості. Ще одним чинником оптимізації земельних питань є

управління, оскільки значно легше керувати територією, що компактно розташована, ніж тією, що периферійно розосереджена. Підвищення урожайності, продуктивності тварин, а відтак і прибутку залежить від ефективного управління бізнес-процесами сільськогосподарських підприємств. Наявність великих площ землекористування тепер не є гарантією високого та стабільного прибутку. Зараз все більше уваги приділяється модернізації виробництва, використанню точних технологій у посіві та обробці, застосуванню нових гібридів посівного матеріалу та розведенню високопродуктивних порід тварин, які стійкі перед хворобами та погодними умовами. Завдяки цьому аграрії частково уникають залежності від природного чинника. При цьому модернізація виробничих потужностей та устаткування сприяє підвищенню цін на готову продукцію.

Тенденція до укрупнення фермерських господарств, актуалізація проблеми створення нових ферм через обмеженість земельних угідь, досі не врегульований обіг земель сільськогосподарського призначення, витіснення фермерів з ринку землі зумовлюють зміну парадигми землекористування та землеволодіння, цільовою функцією якої є інтереси фермерів і дрібних землевласників. Прийнятна для фермерів модель ринку землі має бути побудова на засадах інклюзивності та безкомпромісного адекватного співвідношення сімейно-фермерського і корпоративно-латифундистського типів господарювання з налагодженим порядком виявлення незадіяних земель та формування пропозиції землі для охочих створити фермерське господарство через земельні конкурси, що спонукає розвиток селозберігальної моделі аграрного устрою.

Література.

1. Гнатишин Л. Б. Виробничий потенціал фермерських господарств: монографія. Львів: Сполом, 2018. 404 с.
2. Сільське господарство України за 2021 рік: стат. зб. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 221 с.